

โอวาทปาฏิโมกข์ : นโยบายการปกครองเชิงธรรมาธิปไตย

Ovādapāṭmokka: Governmental Policy of Dhammādhīpateyya

วส-คธสุตตรสมภาณิ*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายโอวาทปาฏิโมกข์เป็นแนวนโยบายการปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อความสันติสุขของสังคม โดยชี้ให้เห็นหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการว่าไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี มีจิตใจที่สดใส ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายผู้อื่นหรือสัตว์อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการปกครองที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นการปกครองที่ทุกคนได้รับความสุข ความสงบสุขร่มเย็นเจริญก้าวหน้าด้วยหลักธรรมาธิปไตย

คำสำคัญ: โอวาทปาฏิโมกข์, นโยบาย, ธรรมาธิปไตย

Abstract

The purpose of this academic paper was aimed at expounding Ovādapāṭmokka as the governmental policy focused on being peaceful society. It illustrated the principle, ideology, and procedure in doing good things, having delighted mind, forsaking the exploitation, and not hurting human being and animals; so these were the essential advancement to make the desirable government. It was a happy government for people and the peacefulness would be prosperous owing to the principles of Dhammādhīpateyya.

Keywords: Ovādapāṭmokka, Policy, Dhammādhīpateyya

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมา เพื่อเป็นทางเลือกใหม่สำหรับสังคมในสมัยนั้น แนวทางการสอนต่างจากลัทธิอื่นที่มีอยู่ก่อนเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างมากสมณชุตตบุตรแรกได้ออกประกาศพระศาสนา ๖๐ รูปได้ผลเกินคาด มีผู้สนใจเข้ามาบวชศึกษาปฏิบัติจำนวนมาก เพราะคำสอนสามารถพิสูจน์ได้ มีผลเห็นได้จริง เน้นความเสมอภาพ เสรีภาพ และภราดรภาพ บางคนละลัทธิความเชื่อเดิมที่เคยนับถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษหันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงมีผลกระทบให้สำนักต่างๆ มีคณนบถน้อยลง แต่ละสำนักต้องมีการปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ตามแนวทางของตนเอง เพื่อให้คนสนใจมานับถือปฏิบัติให้มากขึ้นพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน

ดังนั้นพระพุทธองค์จึงให้นโยบายแก่พระสงฆ์ที่เป็นอรหันต์ชีนาสพจำนวน ๑,๒๕๐ รูป และเป็นเอทธิกขุอุปสัมปทาทั้งสิ้นที่มาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม เมืองราชคฤห์ ซึ่งพระสงฆ์กลุ่มนี้ จะเป็นกำลังสำคัญในการประกาศศาสนาในยุคปฐมโพธิกาล การให้นโยบายครั้งนี้เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ ถือว่าเป็นธรรมนูญปกครองคณะสงฆ์เชิงธรรมาธิปไตยเพราะยังไม่มี การบัญญัติพระวินัย ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอบทความนี้ เพื่อให้เห็นว่า การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การให้นโยบายการปกครองแก่คณะสงฆ์เชิงธรรมาธิปไตย เพื่อให้การทำงาน

เผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้น ให้ประสบผลสำเร็จและมั่นคงสืบไป

๒. ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์

หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จออกเทศนาสั่งสอนประชาชน โดยได้โปรดปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรกในวันเพ็ญเดือน ๘ คือ วันอาสาฬหบูชา ในปีเดียวกับที่ตรัสรู้ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๓ ของปีถัดมา ซึ่งห่างจากวันที่ตรัสรู้ ๙ เดือน ได้มีพระอรหันต์สาวก จำนวน ๑,๒๕๐ รูป เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ โดยมีได้นัดหมาย^๑ เรียกวันนี้ว่า วันจาตุรงคสันนิบาต คือ วันประชุมใหญ่ครั้งแรก และเป็นครั้งพิเศษ เพราะเป็นวันที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมีได้นัดหมาย

๒. พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ ล้วนเป็นเอทธิกขุอุปสัมปทา คือพระพุทธเจ้าทรงประทานอุปสมบทด้วยพระองค์เอง

๓. พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ ผู้ได้อภิญญา ๖ ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ ระลึกชาติได้ ตาทิพย์ หูทิพย์ กำหนดรู้ใจคนอื่นได้ และบรรลุอัสวัคขยญาณ คือญาณหยั่งรู้ธรรมที่เป็นที่สิ้นแห่งอัสวะหรือกิเลสทั้งหลาย

๔. วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ ซึ่งเป็นเวลาที่ดีที่สุด คือ เป็นเวลากลางคืน อากาศไม่ร้อน ท้องฟ้าแจ่มใส

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

มีคำถามว่า พระสงฆ์จำนวนนี้มาจากไหน? ชี้แจงว่า เมื่อพระพุทธองค์ได้ส่งพระสมณทูตจำนวน ๖๐ รูปออกไปประกาศศาสนายังดินแดนต่างๆ โดยให้เดินทางไปตามลำพังเพียงรูปเดียว ห้ามไปเป็นกลุ่ม ส่วนพระพุทธองค์ได้เสด็จตรงไปยังกรุงราชคฤห์ ในระหว่างทางที่เสด็จนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงประทานการบวชเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่คน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มของพระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตรพร้อมด้วยบริวารอีก ๒๕๐ รูป กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มของชฎิล ๓ พี่น้อง มีอรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ พร้อมด้วยบริวารอีก ๑,๐๐๐ รูป ซึ่งพระสงฆ์กลุ่มนี้ เคยเป็นพราหมณ์มาก่อนและทั้งหมดนี้เป็นชาวเมืองราชคฤห์

ศาสนาพราหมณ์ (ปัจจุบันคือฮินดู) มีพิธีกรรมความเชื่ออย่างหนึ่ง คือ มหาศิวราตรี ซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาของศาสนาฮินดู ศิวราตรี แปลว่า ราตรีหรือค่ำคืนแห่ง (การบูชา) พระศิวะ ถือว่าเป็นเทศกาลสำคัญยิ่งวันหนึ่งในรอบปีของชาวฮินดู จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ตามปฏิทินจันทรคติของไทย หรือเดือนมาฆะ (ตามปฏิทินของฮินดู) เมื่อถึงวันดังกล่าวชาวฮินดูจะประกอบพิธีบูชาพระศิวะเจ้าด้วยพิธีกรรมต่างๆ ตลอดทั้งวันทั้งคืน โดยจะใช้สถานที่ที่มีความสำคัญ ชุมชนกันเพื่อทำพิธีนี้

จึงถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่พระสงฆ์กลุ่มนี้ได้เดินทางมาประชุมกันในวันเพ็ญเดือน ๓ ณ เวฬุวนาราม ที่พระพุทธองค์เสด็จพำนักอยู่ในขณะนั้นโดยมิได้นัดหมายด้วยวาจา แต่ทุกรูปมีนิตด้วยใจที่มีความมั่นคงในวันศิวราตรี เพื่อแสดง

ความเคารพบูชาต่อพระพุทธองค์แทนพระศิวเทพ พระพุทธเจ้าจึงเห็นเป็นโอกาสอันเหมาะที่จะให้การมาครั้งนี้ ของพุทธสาวกเป็นการประชุมพิเศษกว่าครั้งก่อนๆ จึงแสดงโอวาทปาติโมกข์ เพื่อประกาศเป็นนโยบายการปกครอง โดยชี้ให้เห็นหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการปกครองสงฆ์ และเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาให้นำไปใช้ได้ ในทุกสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญการปกครองเชิงธรรมาธิปไตยแห่งพุทธศาสนา ที่ชาวพุทธทั้งหลายจะได้ยึดถือเป็นแม่บทสำหรับการปกครอง และประพฤติปฏิบัติ เพื่อความพ้นทุกข์ อีกสาเหตุที่เห็นว่ามีมีความสำคัญเช่นกันที่พระพุทธองค์ได้แสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระสงฆ์ครั้งนี้คือ

๑. เป็นนโยบายและแนวคิดทางการปกครองแบบใหม่ พระสงฆ์ที่มาประชุมกันในครั้งนั้นจำนวน ๑,๒๕๐ รูปซึ่งเคยนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน เพื่อให้ทุกรูปมีศีลสามัญญตาและทิวฐีสามัญญาร่วมกัน ผู้ที่ติดอยู่กับรูปแบบเก่าๆ ก็จะมีใจใหม่และชัดเจนยิ่งขึ้น การทำงานเพื่อกิจพระศาสนาจะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒. เพื่อให้สังคมรับทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ การประชุมกันครั้งนี้ของพระสงฆ์สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชการให้ความสนใจถวายความอุปถัมภ์อย่างดี จึงต้องการให้ประชาชนชาวราชคฤห์ ซึ่งส่วนมากยังนับถือลัทธิเดิมๆ อยู่ เพราะในสมัยก่อนนั้นมีสำนักอาจารย์ที่มีแนวความคิดเป็นวัตถุนิยมทำการเผยแผ่อย่างกว้างขวาง ทำให้คนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันถึง ๖๒ ประเภท สำนักอาจารย์ที่ร่วม

สมัยกับพระพุทธเจ้า ที่มีชื่อเสียงและมีคนนับถือถึง ๖ ล้านก อาจารย์บางท่านอาจมีอายุมากกว่าพระพุทธเจ้า^๒ จึงถือโอกาสนี้ประกาศให้ผู้คนได้ทราบถึงนโยบายนี้ ผู้ที่มีศรัทธาแล้วจะมีศรัทธามากยิ่งขึ้น ส่วนผู้ที่ยังไม่มีศรัทธาก็จะได้เกิด

๓. เพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่มีความขัดแย้ง การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ครั้งนี้เป็นการปฏิรูปวิธีการเดิมเพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น เพราะสังคมแห่งชนชาวราชคฤห์ที่มีความเชื่อเรื่อง ศิวราตรี ก็สามารถประชุมเพื่อทำกิจในรูปแบบอย่างเดิมได้ เพียงแต่เนื้อหาสาระของของการประชุม และวัตถุประสงค์มีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ รูปแบบของพิธีกรรมวัน เวลาเหมือนเดิม แต่วัตถุประสงค์เปลี่ยนจากการบูชาพระศิวะมาเป็นพระพุทธเจ้าแทนและความเชื่อเปลี่ยนไปตามแนวการสอนของพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โอวาทปาฏิโมกข์ ที่ทรงแสดงในวันนั้นคือหลักธรรมคำสอนที่สำคัญ หรือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ในยุคปฐมโพธิกาลยังไม่มีการบัญญัติสิกขาบทเพราะยังไม่มีปัญหาว่านวยทางการเมืองการปกครอง อาจเนื่องมาจากพระสงฆ์ยังมีจำนวนไม่มากนัก และเป็นอริยสงฆ์ส่วนมาก จึงให้ใช้โอวาทปาฏิโมกข์นี้ เป็นธรรมนูญแม่แบบการปกครองไปก่อน โอวาทปาฏิโมกข์นั้นแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ อุดมการณ์ ๔ หลักการ ๓ และวิธีการ ๖

อุดมการณ์ ๔

๑. อุดทนอดกลั้น ไม่ทำบาปทั้งทางกาย วาจา ใจ
๒. ไม่เบียดเบียน ละเว้นจากการทำร้าย รบกวนผู้อื่น
๓. ปฏิบัติตนให้สงบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
๔. นิพพาน คือการดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้จากการดำเนินชีวิตตามมรรคมืองค์ ๘

หลักการ ๓

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่ การงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ทางแห่งความชั่ว มีสิบประการ คือ ๑) ทางกาย ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม ๒) ทางวาจา ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพื่อแฉอ ๓) ทางใจ ได้แก่ การอยากได้สมบัติของผู้อื่น การผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม
๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การประกอบในกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นแบบของการทำความดีมี ๑๐ อย่าง ๑) การทำความดีทางกาย ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นมีแต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ มาเป็นของตน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการไม่ประพฤติผิดในกาม ๒) การทำความดีทางวาจา ได้แก่ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด

^๒ พระเทพดิลก (ระบบ รฐิตญาโณ), *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕-๒๖.

ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อพูดแต่คำจริง พูดคำอ่อนหวาน พูดคำให้เกิดความสามัคคี และพูดถูกกาลเทศะ และ ๓) การทำความดีทางใจ ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่น มีแต่คิดเสียสละ การไม่ผูกอาฆาตพยาบาทมีแต่คิดเมตตา และปรารถนาดีและมีความเห็นความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๓. การทำจิตให้ผ่องใส คือ ทำจิตให้บริสุทธิ์ ปราศจากนิวรณ์ซึ่งเป็นเครื่องขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ มี ๕ ประการ^๓ ได้แก่ ๑) ความพอใจในกาม (กามฉันทะ) ๒) ความอาฆาตพยาบาท (พยาบาท) ๓) ความหุดหู่ท้อแท้ ง่วงเหงาหาวนอน (สินะมิทธะ) ๔) ความฟุ้งซ่าน รำคาญ (อุทธัจจะกุกกุจจะ) และ ๕) ความลึกลับสงสัย (วิจิกิจฉา) เช่น สงสัยในการทำความดีความชั่วว่ามีผลจริงหรือไม่ วิธีการทำจิตให้ปฏิบัติสมณะ ผ่องใส ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการละบาปทั้งปวง ด้วยการถือศีลและบำเพ็ญกุศล ให้ถึงพร้อมด้วยการ และวิปัสสนา จนได้บรรลุอรหัตผล อันเป็นความผ่องใสที่แท้จริง

วิธีการ ๖

๑. ไม่กล่าวให้ร้ายหรือ กล่าวโจมตีใคร
๒. ไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
๓. เคารพในระเบียบวินัย กฎกติกา กฎหมาย รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีของสังคม

๔. รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีในการ บริโภคอาหารหรือการใช้สอยสิ่งต่างๆ

๕. อยู่ในสถานที่ที่สงบ มีสิ่งแวดล้อมที่ เหมาะสม เป็นปฏิรูปประเทศ

๖. ฝึกหัดชำระจิตให้สงบมีสุขภาพ คุณภาพ และประสิทธิภาพที่ดี

โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นคำสอนที่พูดถึงถึง อุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน หลักการสำคัญ เพื่อปฏิบัติไปถึง อุดมการณ์ที่กำหนดไว้ และยังบอกถึงวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการ ถือว่าเป็นนโยบาย สำคัญของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์นำมา เปิดเผยต่อชาวโลกโดยบอกผ่านพระสงฆ์ในครั้งนั้น เมื่อ ๒,๖๐๐ กว่าปี ทำให้พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ ไปยังดินแดนต่างๆ มายังเมืองไทยถึงปัจจุบัน เพราะพระพุทธศาสนามีแต่สร้างมิตรกับทุกคน ทุกศาสนา คำสอนเป็นโอกาสโลกทัศน์สมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์เข้ากับทุกศาสตร์ได้ อย่างลงตัว

๓. หลักธรรมมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตยหมายถึง การยึดถือหลักการ เหตุผล ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เป็นประมาณในการบริหารจัดการปราศจากการ ยึดถือตนและกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรมพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของธรรมาธิปไตยไว้ว่า คือการจะ

^๓ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๙๕.

ตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปให้ยึดหลักความจริง ความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ^๔ ธรรมาธิปไตย ไม่ใช่ระบอบการเมืองการปกครอง แต่เป็นแนวความคิดที่ถือหลักความถูกต้อง ความยุติธรรมเป็นหลักในการปกครอง จัดการบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า มั่นคง สร้างความสามัคคีปรองดองคนในชาติและเป็นที่ยอมรับของคนทุกฝ่าย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) มีทัศนะว่า ธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในระบอบการปกครองต่างๆ เนื่องจากทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือผู้ถูกปกครองก็ตาม ต่างก็มีอำนาจในการตัดสินใจในทางการเมืองการปกครอง เพราะฉะนั้น หากจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดๆ ในทางการเมืองการปกครอง ทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองก็ต้องคำนึงถึงเรื่องความถูกต้องดีงามหรือความเป็นธรรม และพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้ว่าอะไรคือความจริงหรือความถูกต้องดีงาม โดยมีธรรมะเป็นเกณฑ์ซึ่งเรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” นั้นเอง^๕

ผู้เข้ามาสู่อำนาจจะต้องเป็นผู้ที่มีธรรม โดยธรรม และเพื่อธรรมประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ

๑. ธรรมฐิติ ผู้นำต้องดำรงอยู่ในธรรม แนวคิดนี้ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม การใช้อำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์

เพื่อใครแต่ที่ขาดไม่ได้คือการตัดสินใจนั้นต้องอยู่บนฐานของความถูกต้อง ไม่ใช่ถูกใจ ผู้ทำหน้าที่ทางรัฐศาสตร์ต้องตั้งอยู่ในสุจริต ๓ ประการคือ กาย วาจา และใจ^๖ หรือเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งธรรมโดยการประพฤติปฏิบัติตามธรรม หรือที่เรียกว่าธรรมราชา ๒. ธรรมนิติ ระบบที่เป็นธรรม กล่าวคือผู้ปกครองต้องเข้ามาสู่อำนาจตามแบบแผนที่สังคมได้วางเอาไว้ ซึ่งระบบดังกล่าวต้องเป็นธรรม หรือธรรมาธิปไตยในรูปแบบการปกครอง

๓. ธรรมมติ มติที่เป็นธรรม กล่าวคือเป้าหมายของการบริหารปกครองต้องอยู่ที่ประชาชน คนใต้การปกครองที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ โดยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีมิตรภาพ ภารดรภาพ สิทธิเสรีภาพ ซึ่งผู้ปกครองสามารถสร้างวัฒนธรรมแบบแผนให้เกิดขึ้นด้วยธรรม หรือเรียกว่า ธรรมาภิบาล

๔. วิเคราะห์โอวาทปาฏิโมกข์กับนโยบายการปกครองเชิงธรรมาธิปไตย

โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักคำสอนสำคัญที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มีทั้งหลักคำสอนและหลักการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมด ๑๓ ข้อ เช่น สอนว่าละชั่วทำดีทำจิตบริสุทธิ์สุดยอดของคำสอนอยู่ที่นิพพานดับกิเลสพ้นทุกข์ และเป็น

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๐.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓-๑๙.พ

^๖ สุตล ด้วยตั้งใจ, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับรัฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : ชาย เซ็นเตอร์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๓.

พระตองสำรวม กินอยู่พอประมาณ

ในสมัยที่กล่าวนี้ ยังไม่ทรงบัญญัติวินัย ปกครองสงฆ์ เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มก่อตั้ง เหล่าพระอรหันต์สาวกยังไม่มี การประพฤติผิด หรือทำความเสียหายใดๆ ขึ้น แต่พระพุทธองค์ ทรงเล็งเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงทรงวาง หลักปกครองสงฆ์ไว้แต่โดยย่อ คือ โอวาทปาฏิโมกข์ ผู้เขียนจึงจะนำเสนอเนื้อหาของโอวาทปาฏิโมกข์ เกี่ยวกับนโยบายทางการปกครองเชิงธรรมาธิปไตย พระพุทธพจน์ที่แสดงมามี ๓ คาถา คือ พระพุทธ พจน์คาถาแรกทรงกล่าวถึงอุดมการณ์อันสูงสุด ที่พระภิกษุสงฆ์ต้องเข้าใจและปฏิบัติให้ถึง เพราะเป็นเป้าหมายสำคัญที่ตั้งเอาไว้ เพื่อปฏิบัติ การไปถึงจุดหมายมี ๔ อย่าง คือ ความอดทน การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมกาย วาจา ใจ และการเข้าถึงพระนิพพาน

๑. ความอดทน ทุกคนที่อยู่บนโลกใบนี้ จะเป็น ผู้ปกครองหรือผู้ถูกปกครองก็ตาม ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของโลกธรรม ๘ ได้แก่ ได้ลาภ-เสื่อมลาภ ได้ยศ-เสื่อมยศ ได้รับสรรเสริญ- ได้รับการนิินทา และได้รับสุข-ได้รับทุกข์ เป็นของคู่กัน มันจะเกิดดับสลับกัน เมื่อถูกใจ ก็ทำให้ยินดีมีความสุข ถ้าผิดใจก็ไม่ต้องการมีความสุข ทุกข์เป็นทุกข์ ความอดทนจึงเป็นปรากฏการณ์แรก ที่ทุกคนต้องนำมาใช้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ขณฺติ ปรมตฺโป ตีติกฺขา ขันติ คือ ความอดทน เป็น ตบะอย่างยิ่ง”^๗ แล้วผู้ปกครอง หรือผู้ถูกปกครอง ก็ตามต้องยึดในอุดมการณ์นี้ ความอดทนต้องมา

เป็นอันดับแรก

๒. การไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่รบกวน ทำให้คนอื่นหนักใจเดือดร้อน ในข้อนี้พระพุทธองค์ ทรงมีพุทธประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ ไม่สร้าง ความเดือดร้อนวุ่นวายแก่ชาวบ้าน อยู่แบบง่ายๆ ไม่สร้างภาระหนักใจแก่ญาติโยม จึงเป็นเหตุให้ ในยุคต่อมาทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้พระสงฆ์ ออกปากขอร่ำรวยสิ่งของจากบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ในประเด็นทางการเมืองผู้ที่มีอำนาจ ไม่ควรใช้อำนาจที่มีอยู่ไปข่มขู่ หรือบังคับคนอื่น เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตัวเองต้องการ เมตตาธรรม ที่ทุกคนต้องมีให้กัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ควรจำให้ขึ้นใจว่า “ตัวเรารักสุขเกลียดทุกข์ฉนั้นใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉนั้นนั่น”

๓. การสำรวมกาย วาจา และใจ ทางเกิด ของความดีและชั่วแก่ตัวเรามีอยู่ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวา และทางใจ เรียกว่า ไตรทวาร พระพุทธองค์ทรงเตือนพระสงฆ์ให้ระมัดระวัง เอาไว้ ถ้าผลอสติหลงลืมตัวเมื่อไร จะทำให้ทำชั่ว ทันทที ถ้ามีสติ คือ ไม่ประมาท สำรวมอินทรีย์ อยู่ตลอดจะประครองตัวอยู่ได้ไม่ทำชั่ว สำหรับ นักปกครองเรื่องนี้ก็มีความสำคัญ เมื่อมีความโลก ความโกรธ ความหลงแล้ว มีอำนาจมากก็ทำผิดมาก ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นที่เกิดขึ้น เพราะเกิดจาก อำนาจของกิเลส ๓ ตัวนี้ ที่มีอำนาจสั่งการให้เรา เป็นทาสของมัน ทางที่มันจะเข้ามาสู่ตัวเราก็คือ ไตรทวารนี้เอง ต้องระวังให้ดี

^๗ ที.มหา. ๑๐/๔๗.

๔. นิพพาน เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เป็นความว่างจากสิ่งเศร้าหมองทั้งปวงคือกิเลส มีแต่ความสุขที่นิจันรินทร์ จัดเป็นโลกุตระ ดั่งที่พระพุทธองค์ตรัสต่อพระราชาว่า “ดูก่อน ราชะ ด้วยว่าพรหมจรรย์ที่ประพฤติกันอยู่นี้แลย่อม หยั่งลงสู่พระนิพพานเป็นจุดสุดท้าย” ชีวิตคนเรา ต้องการความสุขสิ่งที่เป็นยอดของสุขคือนิพพาน ดั่งพุทธภาษิตว่า “พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^๔ ความสุขนี้หมายเอาในระดับโลกุตระถ้าจะนำคำว่า นิพพานมาใช้ทางการปกครองในโลกีย์นี้ หมายถึง การบรรลุเป้าหมายสูงสุดที่กำหนดไว้ทุกประการ ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ เรียกว่า สังคมถึงนิพพาน คือ มีความสงบสุขร่มเย็น พระพุทธพจน์คาถาที่สอง ทรงกล่าวถึงหลักการอันเป็นสาระสำคัญที่ถือเป็น แนวปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธ ศาสนาเป็นการสรุปรวบยอดหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ เรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง พุทธโอวาท บทนี้ มีความประสงค์ที่จะให้พระสาวกงดเว้น จากการทำ ความ ความชั่วคือ บาปทั้งปวง นำศีลมา จัดระบบกายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติพร้อม ที่จะทำความดีในขั้นตอนต่อไป เป็นหลักการขั้นที่ หนึ่ง เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงมือทำ สิ่งใดๆ ถ้าเป็นการสร้างบ้านขั้นตอนนี้ คือ การปรับ พื้นที่ให้มีความเสมอ สิ่งใดที่เกิดขวางทำให้การสร้าง บ้านไม่สะดวกต้องนำออกที่ส่วนใดต่ำก็ถมขึ้นให้ ได้ระดับ ส่วนใดสูงก็ปรับลง ลงเสาเข็มเพื่อให้บ้าน

มีความมั่นคงแข็งแรง หรือถ้าเป็นการทำการเกษตร คือการเตรียมดิน กำจัดวัชพืช ป้องกันไม่ให้แมลง เข้ามารบกวนพืชพันธุ์ ทำแปลงเพื่อปลูกพืช จึงถือว่ามีมีความสำคัญที่ต้องทำเป็นอันดับแรก สำหรับการปกครอง คือ การเตรียมความพร้อมคน ให้มีความรู้ความเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่จะทำให้ เพื่อให้ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากทุกฝ่าย สิ่งใดที่จะเป็นปัญหาต่อการบริหารจัดการต้อง ปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อยให้มีความพร้อมที่จะเดิน สู่ขั้นขั้นตอนต่อไป

๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อมพุทธโอวาท บทนี้มีความประสงค์ที่จะให้สาวกกระทำความดี ทางกาย และวาจา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ ๒ ต่อจาก อันก่อนนี้ กล่าวคือ เมื่อจัดระบบกาย วาจาให้มีความเรียบร้อยเป็นปกติสะอาดบริสุทธิ์แล้ว ยังไม่มี สิ่งใดเกิดขึ้นนอกจากความสะอาดบริสุทธิ์เท่านั้น ถ้าเป็นการสร้างบ้านยังได้แค่ที่อันว่างเปล่า ยังไม่สามารถเข้าไปอยู่อาศัยได้ ถ้าเป็นการปลูกพืช ก็มีแค่แปลงอันว่างเปล่า ยังไม่มีพืชพันธุ์ที่ต้องการ ขั้นตอนนี้ คือ การจึงยังสมาธิให้เกิดเพื่อทำความดี คือบุญทั้งปวงให้เกิดขึ้นทางกาย และวาจาเหมือนกับปรารถนาอยากได้บ้านแบบใด สูงใหญ่ โตรโหลฐานเพียงใดก็ลงมือปลูกบ้านตามแผน ที่วางไว้ หรือปรารถนาอยากได้พืชพันธุ์ชนิดใด ก็ปลูกลงในแปลงที่เตรียมเอาไว้แล้ว ด้านการ ปกครองก็เช่นเดียวกันเมื่อเราเตรียมการมีความ พร้อมแล้วก็เริ่มลงมือปฏิบัติตามแผนนั้น

^๔ จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๙๕/๒๑.

๓. การทำจิตใจให้บริสุทธิ์พุทธโอวาท บทนี้มีความประสงค์ให้พระสาวกมีใจสะอาด สว่าง และสงบ ระวังจากนิวรณ์ธรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ ๓ ผลจะเกิดที่ใจเป็นเรื่องของปัญญาสิกขา เป็นผลที่เกิดมาจากขั้นตอนที่ ๑-๒ จะสามารถวัดได้ว่า สิ่งที่เราทำได้ผลขนาดไหน ถ้าเป็นผลสำเร็จมาก จะทำให้สบายใจ เบาใจมาก สำเร็จน้อยก็เบาใจ น้อยลง ถ้าเป็นการสร้างบ้านเราได้บ้านขึ้นมา ๑ หลัง ถ้าได้บ้านตามที่ตั้งใจไว้ก็ทำให้พึงพอใจ มีความสุข ถ้าไม่สำเร็จตามต้องการไว้ก็สบายใจ น้อยมีทุกข์มาก หรือการปลูกพืชพันธุ์ได้ผลผลิตดี ก็ทำให้โล่งใจสบายใจมีความสุข แต่ถ้าไม่สำเร็จตามที่ตั้งไว้ก็ทำให้ทุกข์ใจ การปกครองก็เช่นกัน ถ้าบรรลุตามแผนที่ตั้งไว้ ประชาชนอยู่ดีมีสุข สังคมสงบร่มเย็น มีมิฉฉาชีพ่น้อยลง ชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ก็ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สบายใจ ข้อนี้ถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของการ ปฏิบัติงาน

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการวัดผลสำเร็จ ของงานว่าได้ผลมากหรือน้อย ถ้ามีความสบายใจ มากแสดงว่าประสบผลสำเร็จมาก แต่ถ้าสบายใจ น้อยก็สำเร็จน้อยหลักการ ๓ ประการนี้คือหัวใจ ของพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้เป็นหลักการ ของการปกครองได้อย่างดี

พระพุทธพจน์คาถาที่สาม ทรงแนะวิธีการ ทำงานแก่พระสาวกที่จะออกเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา ซึ่งมีเป็นจำนวนมากให้ใช้วิธีการเหมือนกัน เป็นไปในแนวทางเดียวกันและถูกต้องเป็นธรรมใน

ทางการเมืองการปกครองสามารถนำเอาวิธีการ ทำงาน ๖ อย่างนี้ไปใช้คือ

๑. การไม่กล่าวร้ายพรรคการเมืองที่จะ เสนอตัว เพื่อรับใช้ประชาชน ต้องการให้ประชาชน มาให้ความไว้วางใจเลือกเอาพรรคตัวเองไปทำงาน แทนเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ต้องคิดหานโยบาย ที่ดีและน่าสนใจมานำเสนอแก่ประชาชน ไม่ใช่จะมุ่งเน้นให้ตัวเองได้อย่างเดียว ต้องให้ความสำคัญกับพรรคอื่นๆ ด้วย เพื่อเป็นการสร้าง กัลยาณมิตรทางการเมืองด้วย จึงไม่ความกล่าว โจมตีคนอื่น ดังคำลี้ทางการเมืองเราจะได้ยินเป็น ประจำคือ “เอาความดีใส่ตัว เอาความชั่ว ใส่คนอื่น” นอกจากจะทำให้คู่แข่งไม่พอใจแล้ว อาจทำให้เสียความนิยมจากประชาชนอีกด้วย ดังนั้น พระพุทธองค์จึงนำเอาวิธีการทำงานข้อนี้ มาให้แก่พระสงฆ์ เพราะในสถานการณ์ขณะนั้น มีการแข่งขันกันสูงพอสมควร ถ้าไม่ระมัดระวังอาจทำให้เป็นอันตรายได้

๒. การไม่ทำร้าย การทำงานทุกด้าน ย่อมมีการแข่งขัน เพื่อให้ได้ความนิยมขึ้นชอบ จากคนอื่น เมื่อการแข่งขันสิ้นสุดลงไม่ว่าจะแพ้หรือ ชนะก็คงความเป็นมนุษย์อยู่ในสังคมนี้ต่อไป การทำกิจกรรมต่างๆ ก็ต้องมีมีความสามัคคี ประองตองกันเอาไว้ไม่ทำร้ายเบียดเบียนกัน มีความ รักความเมตตาต่อกัน การทำร้ายกันเป็นการก่อเวร ผู้ถูกทำร้ายก็จะจองเวรมาเอา คืนในภายหลัง ไม่มีความสุขความเจริญ พุทธศาสนาเป็นศาสนา แห่งสันติภาพเพราะสอนให้คนเรามีความรักความ

เมตตาต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและต่อสัตว์
เดรัจฉาน หลักปฏิบัติพื้นฐานที่เป็นสันติคือ ศิล ๕^๙
พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำให้พระสงฆ์ตั้งมั่นอยู่
ในสิ่งนี้

๓. ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์
พระสงฆ์มีกฎระเบียบทางสังคมสงฆ์ได้กำหนดขึ้น
โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานสงฆ์ในสมัยนั้น
กฎระเบียบนั้น คือ ศิล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งใน
พระปาฏิโมกข์ การสำรวมในพระปาฏิโมกข์
จึงหมายถึง การยึดมั่นถือมั่นในศีลสิกขาบท
ในทางการปกครองการเคารพกฎหมาย ปฏิบัติตาม
กฎหมายเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ทุกคน
ในสังคมต้องให้ความสนใจให้ความเอื้อเฟื้อ
ต่อกฎหมายด้วยการถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
การบังคับใช้ก็ให้เกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่าย

๔. ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร
ประเด็นในข้อนี้ ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะอาหาร
บริโภคอย่างเดียว หมายถึง เครื่องนุ่งห่ม อาหาร
ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ทั้งสี่อย่างนี้มีความจำเป็น
ต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ท่านจึงเรียกว่า ปัจจัย คือ
เครื่องอาศัยที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์
ยิ่งพระสงฆ์ ซึ่งอาศัยปัจจัยเหล่านี้จากญาติโยม
จึงต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง พระพุทธองค์
จึงถือว่าเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการ
ทำงานของพระสงฆ์ จึงให้ยึดหลักความพอเพียง

ชาวบ้านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ
การเป็นอยู่จะทำให้ชีวิตมีความสุขไม่ต้องดิ้นรน
บางคนต้องไปกู้หนี้ยืมสิน เพื่อจัดหาสิ่งของมาตาม
ความอยากของตนเอง นักการเมืองหรือในระบบ
ราชการที่มีการคอร์รัปชันมาทุกยุคทุกสมัย
เพราะสาเหตุมาจาก การไม่รู้จักประมาณในการ
บริโภคซึ่งมาจากอำนาจของกิเลสคือ ความโลภ
ความโกรธ และความหลงนี่เอง

๕. ที่นั้งนอนอันสงัด พระพุทธองค์
ทรงยกข้อนี้ขึ้นมาแสดง หมายเอาการใช้ชีวิต
ที่สันโดษเรียบง่าย ไม่ชอบความฟุ้งเฟ้อ
ความเอกริกเสหา อยู่ง่าย กินง่ายแต่ทำหน้าที่ให้
สมบูรณ์ นักการเมือง คือ ผู้ที่อุทิศชีวิตเพื่อรับใช้
ประชาชนในด้านกิจกรรมทางการเมือง
เพื่อยังความยุติธรรมและสันติให้แก่สังคม
ต้องปรับตัวให้เข้ากับประชาชนให้ได้ โดยการใช้
ชีวิตที่เรียบง่าย เข้าหาประชาชนได้ดีทำให้
ประชาชนมีความอบอุ่นใจ เมื่อเห็นหน้าผู้นำทำให้
ประชาชนอุ่นใจ สบายใจ ไม่มีช่องว่างระหว่างกัน
เหมือนสมัยกรุงสุโขทัยตอนต้น พระมหากษัตริย์
มีความใกล้ชิดกับประชาชนเหมือนพ่อกับลูก
จึงเรียกการปกครองสมัยนั้นว่า ปิตุลาธิปไตย
บิดามีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันภัย ส่งเสริม
ให้ประชาชนมีความสุข ประชาชนให้ความเคารพ
เชื่อฟังพ่อขุน^{๑๐} พระมหากษัตริย์จึงมีคำว่า
“พ่อขุน” นำหน้า เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

^๙ พระมานิพิทย์ อินทจारी, *พุทธศาสนากับปรีดี พนมยงค์*, (กรุงเทพมหานคร : ฐานบุ๊คส์, ๒๕๕๒), หน้า ๔๓.

^{๑๐} สุขุม นวลสกุล, *การเมืองการปกครองของไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓-๔๔.

๖. ความเพียรในอธิจิต พุทธโอวาทข้อนี้ ทรงมีพุทธประสงค์เพื่อให้มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจอยู่เนื่องนิตย์ ในอรรถภาพตัวตนของเรา ประกอบด้วยกายกับจิต หรือรูปกับนาม ต้องพัฒนาทั้งสองอย่างควบคู่ไปด้วยกัน โลกเราทุกวันนี้จะให้ความสำคัญทางกายคือวัตถุมากกว่าใจจะเห็นได้จากสิ่งก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีต่างๆ ผลิตขึ้นมาแก่บ่ารุงกายทั้งนั้น ซึ่งใช้งบประมาณจำนวนมหาศาล ส่วนงบประมาณที่ใช้ เพื่อกิจกรรมโครงการเพื่อพัฒนาจิตใจมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบเป็นสัดส่วน พระพุทธศาสนามองว่า การพัฒนาบุคคลต้องเริ่มจากใจเป็นอันดับแรก ถึงมีความรู้มากมาย ทรัพย์สมบัติ รวยล้านฟ้าแต่ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากใจแล้วความรู้ และสมบัติก็ไม่ทำให้เกิดความสุขได้ มีแต่จะเกิดความความเสื่อมเสีย เพราะเฉพาะวิชาความรู้หรือทรัพย์สมบัติอยู่ตามลำพังมันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรถ้ามีมีคนนำไปใช้ ถ้าคนดีมีศีลธรรมในใจก็เกิดประโยชน์จากการใช้ความรู้จับจ่ายทรัพย์ แต่ถ้าคนไม่มีคุณธรรมจริยธรรมก็จะนำเอาความรู้และทรัพย์สมบัติไปใช้ในทางที่เป็นโทษแก่ตัวเอง

๕. สรุป

พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ชีนาสพ ล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นผู้ทรงอภิญญา ๖ ทั้งสิ้น จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ที่มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ที่สวนเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ในวันเพ็ญเดือน ๓ โอวาทที่ทรงแสดงครั้งนั้นคือหัวใจสำคัญของ

พระพุทธศาสนา เป็นนโยบายการปกครองแก่คณะสงฆ์ ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย พุทธถึงอุดมการณ์หรือเป้าหมายของการปกครอง หลักการและวิธีการปกครองให้ประสบผลสำเร็จด้วยหลักธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ถือความถูกต้อง ยุติธรรม สร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ โดยใช้หลักยึด ๓ ประการ คือ

๑. ธรรมธิดี ผู้นำตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง มีความยุติธรรม
๒. ธรรมนิตี การเข้าสู่อำนาจ การใช้ อำนาจของผู้นำต้องมีระบบที่ทุกคนยอมรับได้
๓. ธรรมมตติ มีมตติที่เป็นธรรม ตัดสินใจ ถูกต้อง

โอวาทปาฏิโมกข์ มีหลักธรรมคำสอน สำหรับผู้นำสามารถนำไปใช้ในการปกครองบริหาร บ้านเมือง เป็นเกณฑ์ประกอบการตัดสินใจทางนโยบาย หลักการขั้นตอน และวิธีการทำงานตามหลักของธรรมาธิปไตยได้อย่างดีเยี่ยมโดยมีอุดมการณ์สำคัญคือ ต้องอดทน ระมัดระวังกาย วาจา และใจไม่ให้ความโลภ โกรธ หลงเข้าครอบงำ เพื่อความสุขความเจริญของสังคมบ้านเมือง ให้ยึดในหลักการทำงาน ๓ อย่างคือก่อนลงมือปฏิบัติงาน ต้องงดเว้นชั่วและตรวจสอบให้ละเอียดก่อนว่างานที่ทำนั้นสุจริตและเกิดประโยชน์สูงสุดหรือไม่ เมื่อทำงานเสร็จแล้วต้องถูกใจมนุษย์ สิ้นสุดปัญหา และเย็นใจตลอดเวลา ไม่สร้างปัญหาใหม่ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามวิธีการดังนี้คือ ยึดมั่นใจสุจริต ๓ ได้แก่กายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต ยึดมั่นในกฎกติกาทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ใช้ชีวิตที่เรียบง่ายตามหลัก

เศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ผูกอบรมจิตใจ ให้สะอาด สว่าง และสงบ ถ้าสังคมบ้านเมืองเรา ยึดปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์นี้ จะทำให้เป็น

สังคมที่สงบสุข มีความร่มเย็น สันติธรรม เกิด สันติภาพจะตามมา แล้วเราก็จะได้รับสันติสุข กันอย่างทั่วหน้าตลอดไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙.

พระฉานพิพิธ อินทจारी. **พุทธศาสนากับปรีดี พนมยงค์.** กรุงเทพมหานคร : ฐานบุ๊คส์, ๒๕๕๒.

สุพล ด้วยตั้งใจ. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับรัฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : ซาย เซ็นเตอร์, ม.ป.ป.

สุขุม นวลสกุล. **การเมืองการปกครองของไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.